

Szabó Tünde, a Selye János Egyetem PhD.-hallgatójának *Az anyanyelvi oktatás és a kisebbségi magyarság Szlovákiában* című írása zárja a kötet tanulmány-sorozatát, amely röviden összefoglal néhány nyelvpolitikai és oktatásügyi kérdést, összefüggést keresve e két tényező között. Továbbá röviden bemutatja a kisebbségi magyarság helyzetét valamennyi statisztikai adat tükrében. A szerző rámutat a felvidéki magyarság lélekszámcsökkenésének problematikájára, majd felsorolja azokat az esetleges tényezőket, amelyek ezt befolyásolják. A tanulmány második felében a kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó nyelvtörvényeket és a Szlovák Köztársaság Alkotmányának a kisebbségekre vonatkozó cikkelyeit ismerteti. Végül pedig számarányokban kimutatva szemlélteti a magyar tannyelvű iskolák diákjainak számát az 1971/72-es és 2012/13-as tanévben.

Az *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* kötetét két könyvszemle egészíti ki. Farkasné Puklus Márta írásában ismerteti Dušan Tellingner német nyelvű könyvét (*Der kulturelle Hintergrund des Translats – Kultur als Substanz der Kommunikation*), melynek magyar címe *A fordítás kulturális háttere – A kultúra mint a kommunikáció lényegesebb eleme*. A másik ismertetés pedig Bodnár Ildi-kó recenziója Pléh Csaba *A lélek és a nyelv* című könyvéről.

Kováts-Németh Mária: *Kultúráközvetítés és pedagógiai értékrendszerek*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara 2013, 158 p. /Monographiae Comaromienses 13./ ISBN 978-80-8122-087-6

Barátka Agnieszka

Kováts-Németh Mária, a Selye János Egyetem Tanárképző Karának oktatója a kultúráközvetítés és a pedagógiai értékrendszerek összefüggéseinek a feldolgozását tűzte ki céljául az újabb könyvében. A 2013 végén megjelent könyvben a szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy mi az, ami meghatározza a közös európai kultúránkat, több mint ezeréves kulturális örökségünket arra is emlékezve, hogy minden nemzet rendelkezik sajátos, csak rá jellemző kultúrával, amelynek a titka a műveltségben rejlik, s annak a közvetítésében. A szerző célja rendkívül bonyolultnak tűnik, hiszen Kováts-Németh Mária nemcsak a kultúra állandóan változó értelmezéseit és súlypontjait kívánja megmutatni, hanem a pedagógiai értékrendszerekkel is egyeztetni azokat. Így a könyv lapjain végigvezet az egyetemes, az európai és a magyar pedagógiai koncepciók fordulópontjain arra a kérdésre koncentrálva, hogy milyen szerepet játszik az iskola a kultúráközvetítés folyamatában.

A tíz fejezetből álló könyv, ahogy maga a szerző is vallja, mindannak a prezentálása, amit „a tudomány, a közvélemény kiérlelt, valamint minden nép őriz kulturális kincseiben”, s aminek ismerete erősítheti az ember identitását és méltóságát. Így a könyvét az európai örökség gyökereinek tárgyalásával

kezdi a szerző. Ezzel felhívja az olvasó figyelmét az európai kultúra három pillérére (a görög filozófiára, a római jogra és a keresztény erkölcsre). Párhuzamosan a görög, a római és a keresztény kultúrának a nevelési ideáljára és céljára teszi a hangsúlyt.

Az európai iskolarendszer kialakulásának igazi kiindulópontja pedig nem az ókorra jellemző, a filozófusok gondolataira alapozott gyakorlat, hanem az első kolostori iskolák létrehozása, ami nem az életben való eligazodás, hanem a keresztény életeszemély terjesztése céljából történt meg. A keresztény embereszemély gyökeresen más, mint a görög-római. Az ókor embere mindekelőtt élni akar, ezért is a teljességre törekszik. A keresztény ember a földön túli életre fordítja a figyelmét, az abszolút erkölcsi tökéletességre törekszik. A kolostorok igen fontos szerepet töltek be egyrészt a kultúra megőrzésében és terjesztésében (az ókori művek és a Szentírás másolása), másrészt a szigorú nevelési elvek kialakulásában. Hosszú ideig a bencés rend alapítója, Szent Benedek által összeállított „Regula” példaképpül szolgált a kolostorok számára, a szerzetesek életére és neveltetésére.

Nagy Károlynak a VIII. század végére megszilárdult frank birodalmában a területi elv alapján jöttek létre az európai iskolarendszer alapjai, kialakult az oktatási és nevelési intézményrendszer alapszerkezete. Az uralkodó megteremtette a kolostori, székesegyházi és plébániai iskolák rendszerét. Ezt a modellt a magyar iskolarendszer kialakulása és fejlődése is követi. A Géza fejedelem hívására Magyarországon letelepedett bencés szerzetesek Szent Márton-hegyi kolostorában (Pannonhalma) 996-ban elkezdődött az oktatás, s ezzel megvetették az első magyar (kolostori) iskola alapjait. A magyar iskolaszervezet kialakítása pedig Szent István király nevéhez fűződik, és egybeesik a katolikus egyházi szervezet létrehozásával. Köztudott az is, hogy az oktatás a klerikusok hatáskörébe került, így az alapvető nevelési cél a klerikusok, az egyházi szakemberek képzése volt.

Ez a rendszer a XIV. században megváltozik, Károly Róbert és Nagy Lajos idejében. A fejlődésre törekvő országban az állami hivatalnokrendszer és a céhek kialakulásával bővül a közvetítésre váró kultúra tartalma. Előtérbe kerül az értelmiségi, világi hivatali képzés és a sokoldalú, gyakorlatias világi ismeretek elsajátításának a szükségessége, a praktikus ismeretek megszerzése. Az oktatási rendszer nemcsak egyházi, hanem világi célokat is egyaránt szolgált a kor európai műveltségét terjesztve. A papság és a császárság mellett az egyetem, mint tudományos intézmény, a harmadik nagyhatalommá vált. Eközben a középkori feudális Európában kialakult lovagi világi eszmény további igényeket fogalmazott meg a kultúra- és érték közvetítés szempontjából.

A kötet következő fejezeteiben a szerző kiválóan kalauzolja az olvasót a pedagógiai értékrendszer és kultúrákövetítés állandóan változó világában. A reneszánsz eszmerendszerétől (az ember humán jellemformálásától és a humanista irányzat nevelési ideáljától), a reformáción (új hit, eszme, nyelv–anyanyelv, kollégiumi típusú iskolák) és ellenreformáción (jezsuita rend és iskolaszervezet, *Ratio Studiorum*, új keresztény műveltségkoncepció, piaristák), a XVII.

századi iskolakoncepciókon (Comenius elméleti és gyakorlati munkássága és a pedagógia tudománya születése, Apáczai Csere János koncepciója) át a felvilágosodásig („az értelem diadala”, pietizmus, a Rousseau-féle nevelési pedagógiai út, Ratio Educationis, II. Ratio Educationis, a királyi akadémiák, a normaiskola, a szakirányú iskolatípusok és a leányiskolák létrehozása, a tanítóképzés indítása, Tessedik Sámuel mezőgazdasági iskolateremtő tevékenysége, Pestalozzi „munkaiskolája”) vezeti a szerző az olvasót.

A továbbiakban a könyv ismerteti a reformkor vívmányait és kihívásait, a magyarországi óvodai nevelés kialakulását (Brunszvik Teréz és Közép-Európa első kisdedovó intézményei), az első egyetemes tanítógyűlést, az első érettségi vizsgát Magyarországon (az 1850/51-es tanévben), az új iskolatípus – a reáliskola létrehozását, a tanítóképzés terjesztését, valamint az 1868. évi népoktatásról szóló törvényt és az Eötvös József tevékenykedéséből eredményezett iskoláztatás kiterjesztését, a tankötelezettség bevezetését (6–12 éves gyerekekre) és az új iskolatípust, azaz a 6 (fiúknak) és 4 (lányoknak) osztályos polgári iskola meg-alapítását.

Külön hangsúly esik a XIX. században bekövetkező alapvető változásokra: a kultúra újfajta értelmezésére és a szilárd pedagógiai értékrendszer kialakulásának a folyamatára, amelyek a XX. században továbbra bonyolódik az állandóan növekvő pedagógiai irányzatok száma miatt. Sorra előjönnek az egyes teoretikusok nevei a pedagógia – mint tudomány – rendszerének és területeinek meghatározása és prezentálása céljából (Johann F. Herbart, Tuiskon Ziller, Wilhelm Rein, Weszely Ödön, Fináczy Ernő, Friedrich W. Kron). A pedagógiát a kultúráközvetítés tudományának tekintve a szerző törekszik a kultúrpedagógiai koncepciók bemutatására. Ismerteti a német pedagógia tudósai – Wilhelm Dilthey, Georg Kerschensteiner, Eduard Spranger – munkásságát, valamint a kultúrpedagógiai irányzat magyar (Kornis Gyula, Prohászka Lajos, Weszely Ödön) és lengyel (Bogdan Nawroczyński) alapítóit. A továbbiakban taglalja a reformpedagógiai elméleteket (John Dewey, Eduard Claparede, Ellen Key, Maria Montessori, Cecil Reddie), iskolai koncepciókat (Rudolf Steiner Waldorf-iskolája, Celestin Freinet Modern iskolája, Helen Parkhurst, Peter Petersen, Nagy László) és azok kortárs bírálatát.

A könyv utolsó fejezetében a szerző bemutatja a kultúráközvetítést meghatározó törvényeket és gyakorlatukat 1868 és 1998 között. Alaposan tárgyalja a több, mint száz év alatt változó törvényeket és azoknak a hatását az iskolák gyakorlati működésére, valamint a nemzetiségek, kisebbségek helyzetére. Külön helyet szán a századfordulóra eső északnyugat-magyarországi, a továbbiakban az 1920 és 1945 közötti csehszlovákiai és osztrák iskoláztatás elemzésének, valamint az 1920 és 1990 közötti magyarországi közoktatás prezentálásának. A könyv végén a szerző a szlovákiai iskolarendszert is bemutatja a 245/2008. törvény tükrében.

A fentebb ismertetett munka igen fontos kézikönyve lehet mindazoknak, akik a pedagógiával vagy kultúrával foglalkoznak, illetve e témakör iránt érdeklődnek. A könyv szerkezetét tekintve nagyon jó megoldásnak tűnik az egyes korszakok tárgyalásánál a legfontosabb kulturális, történelmi és pedagógiai jellegű emlékeink elhelyezése a fejezetek elejére. A könyv legnagyobb értéke, hogy korszakonként és viszonylag röviden (körülbelül 150 oldalon keresztül) bemutatja a kultúráközvetítés és a pedagógiai értékrendszerek összefüggéseit.

Jellemző, hogy a tengernyi témakört Kováts-Németh Mária úgy dolgozza fel, hogy a választott téma tárgyalásában az egyetemes ismeretek mellett kitüntetett szerepet kap a közép-európai régió. Előtérbe kerülnek a szlovák, osztrák és lengyel fejlemények. Ennek köszönhetően nemcsak Magyarországon, hanem a határontúliak körében is rendkívül figyelemreméltó és olvasásra ajánlott. Az a kitekintés néhány ország irányába még értékesebbé teszi a könyvet, amely tankönyvként is forgatható. Mindazok az ismeretek összegzése, amit tudnunk kellene, s ami bizonyítja, hogy a származástól függetlenül minden nép a közös értékrend közvetítésére, a nemzeti sajátosságok megőrzésére törekszik. „Mind den generáció feladata az értékek újrateremtése – ahogy maga a szerző írja –, hogy képesek legyünk a magunk és a másik nép sajátos kultúráját – tudományát, művészetét, hitét, hagyományait – megbecsülni, mert sokszínűségünk nem szegényíti, hanem gazdagít bennünket, s végső soron Európát.”

Molnár-Kovács Zsófia: *A tankönyvkutatás magyar bibliográfiája (2000–2010) különös tekintettel a történelemtankönyvek vizsgálatára*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára 2013, 81 p. ISBN 978-963-642-527-2

Vajda Barnabás

Csak örülni tudunk az olyan szakmai kiadványnak, mint amilyen Molnár-Kovács Zsófia: *A tankönyvkutatás magyar bibliográfiája (2000–2010), különös tekintettel a történelemtankönyvek vizsgálatára* c. kötete. Ez a 81 oldalas kötetke, ahogy a szerző mondja: „Mintegy kétéves gyűjtő, rendszerező és szintetizáló munka eredményét tükrözi, mely a tankönyvkutatás hazai, illetve magyar nyelven elérhető bibliográfiai csoportjait, a 2000 és 2010 között megjelent publikációkat foglalja magában.” Azaz nem kis feltáró munka eredményeként szerzőnk két nagyobb tételben egybegyűjtötte a 21. század első évtizedének tankönyvkutatásra vonatkozó magyar bibliográfiáját: azokat, amelyek általában szólnak a tankönyvekről, és a speciálisabb írások címjegyzékét is.

A viszonylag sok tételt tartalmazó jegyzéken végigtekintve az látható, hogy meglehetősen nagy figyelem övezi a tankönyveket. Molnár-Kovács Zsófia bibliográfiájában mintegy 1000 bibliográfiai tétel szerepel, amelyet hozzávetőleg 500 szerző jegyez. Viszont a szerzők túlnyomó többsége csupán 1–1 címmel